

MİLLÎ EĞİTİM'İN DEVLET HİZMETLERİ ARASINA GİRİŞİ

Cavit BİNBAŞIOĞLU

Millî Eğitim'in devlet hizmetleri arasına girişi, modern anlamdaki hukuk devletinin kurulmasıyla mümkün olmuştur. Eğitim ve öğretim, insanlık kadar eski bir etkinlik olmasına rağmen, bunların organize edilerek devlet tarafından benimsenmesi, ona doğrudan doğruya yardım etmesi, onu kendi örgütü içine alması, ancak XIX. ve XX. yüzyıllarda mümkün olabilmıştır.

Millî Eğitimin devlet hizmetleri arasına girişi, ana çizgileri ile şu bakımlardan açıklanabilir :

- (1) İlkel toplumlarda eğitimin verilmesi, öğretmenliğin bir meslek haline gelmesi;
- (2) Eski çağlarda öğretim - eğitim örgütü;
- (3) Uyanış (rönesans) devri ve sonrasında eğitim-öğretim örgütü;
- (4) Bizde Millî Eğitim Bakanlığının kuruluşu.

I — İlkel Toplumlarda Eğitimin Verilmesi, Öğretmenliğin Bir Meslek Haline Gelmesi :

Öğrenme ve öğretme işi, en eski toplumlarda bile vardı. Her aile, kendi çocuğuna, hayat için gerekli bilgileri veriyor, becerileri kazandırıyor. Bu zamanda

devlet olmadığı için, Milli Eğitim'in devlet hizmetleri arasına geçmesi gibi bir durum söz konusu olamazdı.

Toplumlar örgütlenmeye başlayıp devletler kurulduktan sonra din adamları, tapınaklarda dini bilgiler yanında, hayat için gerekli bazı bilgileri de vermeye başladılar. Hayat, artık gittikçe karmaşık bir hal almağa başlamıştı. Bunun bir sonucu olarak, bu biçimdeki bir eğitim yetersiz hale geldi; işbölümü arttı, buna paralel olarak meslekler doğdu. İlk doğan mesleklerden biri olarak «öğretmenlik» görüyoruz. Bu zamanda hayat ihtiyaçlarını karşılamak için çalışan ana-baba, çocuklarını bir yere bırakmak ve onların eğitimini bir başkasına terketmek zorunda kalıyorlardı. Bu işin, özellikle yazının icadından sonra olduğu sanılıyor. (1) Batı Hun Devleti, Mısır, Çin ve Roma gibi eski imparatorluklarda «Milli Eğitim» bir devlet hizmeti haline getirilmediği halde, tapınakların ve bunlara bağlı yerlerin bir okul halinde kullanıldığına, hatta devletin öğretmenlere özel değerler verdiğine dair bilgiler vardır (2) İlk öğretmenler, muhtemelen din adamlarıdır.

2 — Eski Çağlarda Eğitim Örgütü :

M.Ö. 300 yıllarında Eski Yunanistanda öğretmenlik sanatı bir hayli gelişmiştir. Bu zamanda, Sokrat ve Eflâton gibi büyük öğretmenler yetişmiştir. Bunlar, elverişli buldukları her yerde öğrencilere ferdi olarak ve grupça dersler veriyorlardı. Bununla birlikte orada da bugünkü anlamda bir öğretmenlik mesleğinin teşekkül ettiğini göremiyoruz. Bu zamanda da eğitim ve öğretimin bir devlet hizmeti haline getirildiği görülmemektedir. Atina devletinde paralı olan özel okullar vardır.

Eğitim ve öğretimin devlet hizmetine girmesi konusunda Eflâton'un açık bir fikri vardır. «Ya filozoflar devlet başkanı olmalı, yahut da devlet başkanları filozof olmalıdır» Bu fikir, ancak eğitimin devlet hizmetleri arasına alındığı zaman gerçekleşebilirken, bu yapılmamıştır. Aristo da aşağı yukarı aynı fikirdeydi. «İsparta da Likurg tarafından yapıldığı söylenen kanunlardan eğitimin devlet hizmetleri arasına alındığı anlaşılmaktadır.

Isparta'da eğitimin amacı, devlete hizmet edici insanlar yetiştirmektir. Buradan, devletin, eğitim işlerini üzerine almış olması beklenir. Bunlarda, kendilerine göre, bir çeşit «kamusal öğretim» olduğu sanılıyor.

3 — Orta Çağda Eğitim - Öğretim Örgütü :

Orta çağda, toplum hayatına sırasıyla iki büyük din egemen olmuştur : (a) Hıristiyanlık, (b) Müslümanlık, Bu dinler öğretmenlik mesleğini tanımışlar ve ona büyük önem vermişlerdir. Bununla birlikte eğitim ve öğretim, bir devlet hizmeti şeklinde ele alınmamıştır. Orta çağda eğitim ve öğretimi, batıdaki hıristiyanlık dünyası ile doğudaki müslümanlık dünyası yönünden incelemek mümkündür :

Batıda durum : Hıristiyanlık dini, bilgisizliği, ferdin hayata başarılı uyumu ve sağlıklı yaşaması için bir engel olarak görmüyordu. Bu nedenle, ferdi okumaya ve yazmaya teşvik edici nitelikte bir etkinlik görülüyordu. Orta çağda, hayat şartlarının gereği olarak, batıda da dini kuvveti elinde tutan kiliselere bağlı olarak okullar açılmıştı; fakat kilise bir «devlet» olmadığı için bunu, eğitimin devlet hizmetine girmesi olarak kabul etmek mümkün değildir. Zamanla hıristiyanlık dini kuvvetlendi, kiliseler hem mânen, hem de maddeten büyük bir kudret sahibi oldu. Dinsel kuvvetleri elinde tutan kimseler, bilime (eğitim ve öğre-

(1) Ayas, Nevzat. Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitimi. Ankara, 1948, s. 101.

(2) Aynı eser, s. 25.

Görülüyor ki orta çağda, hem doğuda, hem de batıda eğitim ve öğretim, hentz tam anlamıyla devlet hizmetleri arasına girememiştir. Öğretim, dinsel öğretimdi ve dinsel örgüte bağlı idi. Eğitim öğretim, devlet hizmetleri arasına girmeden önce doğuda evkaf, batıda kilise, kooperasyon (esnaf örgütü) gibi özel topluluklar tarafından yönetiliyordu. Devlet, eğitim ve öğretim işlerini üzerine aldıktan sonra bu işi doğrudan doğruya kendisi yaptı. Özel okulların yönetimini de kontrol etti.

4 — Uyanış (Rönesans) Devrinde ve Sonrasında Eğitim ve Öğretim Örgütü :

Bu devrin karakteristik özelliği, iskolâstik zihniyetin yavaş yavaş yıkılması, yani bilimin dinden ayrı bir özellik taşımasıdır.

İslâm dünyasında yapılan çevirilerden sonra başlayan bilim hayatı ile Haçlı Savaşları yoluyla temasa geçen Avrupalılar, daha X. ve XI. yy. lardan itibaren eski Yunan filozoflarının fikirleri ile karşılaştılar. XII. yy' de İspanya'da islâm medeniyetinin zirvesine eriştiği bir zamanda İbn Rüşd, Aristo'nun görüşlerini, şerh yazmak suretiyle yenileştirmeğe çalıştı. Bu hareket, Avrupa'da iskolâstikliği yıkarak Rönesansın başlamasına (uyanişın olmasına) yardım etti. (7)

Bu devirde, eski Yunan filozoflarının eserleri doğrudan doğruya Avrupa dillerine serbestçe çevirdi. Matbaanın icadı da bu kültür akımlarının dünyaya yayılmasını kolaylaştırdı.

XI. yy,da başlayan serbest bilim yuvaları olan «fakülteler»in açılması rönesans- ta hızlandı. Artık, fizik, biyoloji, astronomi bilimleri gelişmeye başlamıştı. Bu keşiflerin üstün gelmesiyle iskolâstik yıkıldı, fakat ; eğitim ve öğretimin bir devlet hizmeti haline gelmesi, ancak ilköğretimin devlet okullarında zorunlu olmasıyla başladı. Devletin ilköğretimi zorunlu kılması gerektiği hakkındaki fikirlere Luther'in eserlerinde raslanmaktadır. (8) Tarihte çok ibret verici olayların cereyan ettiği bu devirde, eğitim-öğretim işleri de türlü mücadelelere sahne olmuştur.

Bu devrin en önemli olaylarından biri 1789 Büyük Fransız Devrimi ile yayımlanan «İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannemesi»inde eğitim ve öğretimin bir devlet hizmeti haline getirilmesi hakkında bir kayıt yoktur; fakat, bu beyannamede bahsi geçen hususların ancak örgün eğitim ve öğretimle gerçekleşeceği gözönüne alınır, bu beyannamede, bu fikrin zımnen kabul edilmiş olduğu anlaşılır (9). 1791 yılında kabul edilen Fransız Anayasasında eğitim ve öğretimin devlet hizmetleri arasına alınmış olduğunu görüyoruz. Fakat, bu da ancak fikir halindedir. Fransada eğitim ve öğretim işlerini idare etmek üzere ilk Maarif Nazırlığı, bu tarihten ancak 34 yıl sonra 1824 de kurulabilmiştir.

Bizde ise bu anlamda Milli Eğitim Bakanlığının (Marifi Umumiye Nezareti'nin) kuruluşu 1857 yılındadır.